

ביאורים

בשעה שראה רבי, רבי יהודה הנשיא, שיש לחזק ולקבוע את המסורת שהתקבלה עד כה מפי חכמי כל הדורות סידר וערך את כל המשניות שנאספו עד זמנו בבתי המדרש ובכך 'חתם' את המשנה. כבר לפניו החלו לסדר את השמועות ואת ההלכות של החכמים, ולכתוב את המחלוקות שהיו בבתי המדרש. רבי הוא זה שערך את כל המשניות וסידר אותן באופן שבו אנו לומדים כיום.

ריה"ל מפרט שלושה עקרונות יסודיים בנוגע לאמינותה של המסורת שהובאה לידינו בידי האמונות של רבי. הראשון הוא הסדר המושלם של המשנה בכל פרטיה, כך שלא ייתכן שתיפול בה טעות. הסדר נוגע בדברים הגדולים של אופן סידור המשניות, ומגיע עד הפרטים הקטנים כמו הדקדוק הלשוני והקיצור בדברים המעיד על עריכה קפדנית.

העיקרון השני הוא הדיוק במסירת השמועות, להביא דבר בשם אומרו כמה דורות לאחור. דבר זה מאפשר לאמת את השמועה ומסיר את החשש שמא משהו בדה את ההלכה במהלך הזמן או לא דייק בה. כי כאשר נאמרת ההלכה בשם חכם מסוים, לו היה יודע אחד מתלמידיו האחרים שהדברים סותרים את מה שלימדו הרב, היה מתווכח על כך. וכבר למדנו שלכל רב היו תלמידים רבים, ואף מצאנו מחלוקות בדברי התנאים והאמוראים המוכיחות עד כמה שמר כל אחד על המסורת שהייתה בידו, ולא הניח לשום דין והלכה להתעוות חלילה.

העיקרון השלישי הוא הסיוע האלוהי בכתיבת המשנה ובהעברת המסורת. כי החכמים שהיו מזוככים כל כך ביראת שמים, בחכמת התורה ובמידות טובות, היו כלי להשראת שכניה. אמנם לא במדרגת הנבואה אך מחשבתם הייתה זכה ביותר עד שזכו לרוח הקודש ולעזר אלוהי בדבריהם.

לכן עלינו לדקדק מאד בדבריהם הקדושים, מתוך שימוש תלמידי חכמים.

הרחבות

אמיתות המסורת

לא יוכל לחבר פְּמוֹתָהּ אִם לֹא בְּעֶזֶר אֱלֹהֵי. ריה"ל מסביר שאמינות דברי חז"ל קבועה בשלושה קווי יסוד ובשל כך לא ייתכן שנפלה בהן טעות: א. חז"ל שקדו רבות על כתיבת התורה שבעל פה ועריכתה (המשנה). יש סדר בפרקים והלכות, אמרו דבר בשם בעל השמועה וכתבו בלשון ברורה וטובה. ב. היו רבים שהעבירו לרבים [לעיל ג כד; לח; מא; נג; סה; ולקמן ג, ג]. ג. לחכמים הייתה 'סייעתא דשמיא' (עזרה משמים) בפסיקתם.

כדברים אלה כותב גם הרמב"ם: א. שקידה על העברת תורה שבעל פה - "ולא היה זמן שלא היתה בו התבוננות" [הקדמת הרמב"ם למשנה, ג]. ב. רבים שמסרו לרבים - "להודיעך אמיתת המסורת והקבלה שהיא אמת, וקיבלוה רבים מרבים" [הקדמת הרמב"ם למשנה, ד]. ג. הקב"ה סייע לחכמים לכוון ההלכה לאמת - "וכאשר השלים רב אשי חיבור התלמוד...לעד עליו די רוח אלהין קדישין ביה" [הקדמת הרמב"ם למשנה, ז].

אלפיים שנות תורה

וְהִיא שְׁנַת מֵאָה וְחֲמִשִּׁים לְחַרְבֵּן בֵּית שְׁנֵי. חורבן בית שני היה בשנת ג'תתכ"ח (3828 לבריאת העולם), אם כן לפי החשבון שעושה ריה"ל חתימת המשנה הייתה בשנת ג'תתקע"ח (3978 לבריאת העולם). כמעט בשנת ארבעת אלפים לבריאה. כך יוצא שעם חתימת המשנה נחתמו אלפיים שנות תורה, כדברי המדרש - "תנא דבי אליהו: ששת אלפים שנה הוי עלמא, שני אלפים תוהו, שני אלפים תורה, שני אלפים ימות המשיח" [סנהדרין צז].

שאלות לדין

מדוע דווקא רבי נקרא "קדוש"?

מהו היחס בין התלמוד והמשנה?

סו אָמַר הַחֲבֵר: וְאַחֲרֵיהֶם בְּדוֹר אֶחָד רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי יוֹסִי וְשִׁמְעוֹן בֶּן עֲזַאי וְרַבִּי חֲנַנְיָה בֶּן תְּרַדְיָוִן וְחֲבֵרֵיהֶם. וְאַחֲרֵי אֵלֶּה רַבִּי, וְהוּא רַבְּנֵי הַקְּדוּשׁ, וְהוּא רַבִּי יְהוּדָה הַנְּשִׂיא, וְעַמּוֹ רַבִּי נְתַן וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קַרְחָה וְזוֹלָתָם הַרְבֵּה, וְהֵם סוֹף בְּעֲלֵי הַמְּשֻׁנָּה הַנִּקְרָאִים תַּנְאִים, וְאִין אַחֲרֵיהֶם אֵלָּא הָאֲמוּרָאִים, וְהֵם אֲנָשֵׁי הַתְּלָמוּד. וְחֲבֵרָה הַמְּשֻׁנָּה בְּשַׁנַּת חֲמִשׁ מֵאוֹת וְשָׁלְשִׁים לְמַנְיַן הַשְּׁטָרוֹת, וְהִיא שְׁנַת מֵאָה וְחֲמִשִּׁים לְחַרְבֵּן בֵּית שְׁנֵי, אַחֲרֵי חֲמִשׁ מֵאוֹת וְשָׁלְשִׁים שָׁנָה מִהִסְתַּלַּק הַנְּבוּאָה, נִכְלַל בָּהּ כָּל מָה שֶׁהִזְכִּירוּ. אֵלֶּה נִקְדָּוֹת מְעֻטּוֹת מִזֵּי רַבּוֹת מְסַפְּרֵיהֶם וּמְסוֹרֹתֵיהֶם.

וְשִׁקְדוֹ עַל הַמְּשֻׁנָּה כְּשִׁקְדֶתָם עַל הַתּוֹרָה, בְּסִדְוָרָם אוֹתָהּ וּבְעֵרִיכְתָהּ, וּבְמִסְפַּר הַסְּדָרִים וְהַפְּרָקִים וְהַהֲלָכוֹת, וּבְשִׁמְרֵי הַשְּׂמוּעוֹת, מָה שֶׁיִּרְחִיק מִהַפְּחֻשְׁבָּה שֶׁיְהִיָּה זֶה דָּבָר שֶׁהִסְכִּימוּ עָלָיו, וְנִכְלַל בָּהּ מִצְחוֹת הַלְשׁוֹן הַעֲבָרִית הַרְבֵּה מִה שֶׁאִינוֹ נִגְזָר מִלְשׁוֹן הַמִּקְרָא. אֲבָל קִצּוֹר דְּבָרֵיהֶּ, וְיִפִּי סִדְוָרָה, וְטִיב חֲבוּרָה, וְהַקְּפַת צְדָדֵי הַעֲנִינִים, עִם הַחֲלֻטָּה וְהַפְּסִיקָה בְּלִי סְפָקוֹת וְהַשְּׁעָרוֹת, הֲרִי הֵם בְּגֵדֵר שֶׁהִמְעִין בָּהּ בְּעֵין הָאֲמוֹת יְרָאָה שֶׁבִּשְׁפָר וְדָם לֹא יוּכַל לְחַבֵּר כְּמוֹתָהּ אִם לֹא בְּעֶזֶר אֱלֹהֵי. וְאִין עוֹיֵן אוֹתָהּ אֵלָּא מִי שֶׁאִינוֹ יוֹדְעָה, וְלֹא הִתְעַסֵּק בְּלִמּוּדָהּ וּבְעִיּוֹן בָּהּ, וְהוּא שׁוֹמֵעַ מִמְּסוֹרוֹת הַחֲכָמִים הַסְּפוּרִים הַעֲמֻמִּים הַדְּרָשִׁים, וְיִגְזֹר עֲלֵיהֶם בְּחֻלְשָׁה וְחֲסָרוֹן, כְּאֲשֶׁר גּוֹזֵר אֲדָם בְּחֲסָרוֹן עַל מִי שֶׁפָּגַשׁ אוֹתוֹ מְבַלֵּי נְסִיוֹן וְחֲבֵרָה מְמַשְׁכֶּת.

וּמִדְּגֻמָּאוֹת סְמִיכַת מְסוֹרָתָם אֶל הַנְּבוּאָה, אָמְרוּם: "אָמַר רַבִּי נְחוּם הַלְּבָר מְקַבֵּל אֲנִי מִרַבִּי מִיֵּאשָׁא שֶׁקָּבַל מֵאַבְּא שֶׁקָּבַל מִן הַזּוֹגוֹת שֶׁקָּבְלוּ מִן הַנְּבִיאִים הַלְּכָה לְמִשְׁנֵי מְסִינֵי". וְיִמַּהֲסִינְגֵם מִקְּבָלַת הַיְּחִידִים, מָה שֶׁאָמַר אֶחָד מֵהֶם לְבָנוּ, מִצְנָה לְפָנַי פְּטִירָתוֹ: "בְּנֵי, חֲזוּר בָּהּ בְּאַרְבָּעָה דְּבָרִים שֶׁהִיִּיתִי אוֹמֵר, אָמַר לוֹ, וְאַתָּה לְמָה לֹא חֲזַרְתָּ בָּהּ? אָמַר לוֹ, אֲנִי שִׁמְעֵתִי מִפִּי רַבִּים וְהֵם שִׁמְעוּ מִפִּי רַבִּים, אֲנִי עֲמַדְתִּי בְּשִׁמְעוֹתֵי וְהֵם עֲמַדוּ בְּשִׁמְעוֹתָם, אֲבָל אֲתָה שִׁמְעֵת מִפִּי יְחִיד, מוֹטָב לְהַזִּיחַ אֶת דְּבָרֵי יְחִיד וְלֶאֱחֹז אֶת דְּבָרֵי מְרַבִּים". וְאֵלֶּה נִקְדָּוֹת מְעֻטּוֹת וְטִפְסָה מִיָּם רְאִיוֹת עַל מְעַלְת מְסוֹרוֹת הַמְּשֻׁנָּה. אֲבָל מְסוֹרוֹת הַתְּלָמוּד וּמוֹסְרָיו, יֵאָרְכוּ הַדְּבָרִים בָּהֶם וּבְדִרְכֵיהֶם וּבְמִשְׁלֵיהֶם וּבְמִשְׁלֵיהֶם, וְאִם יֵשׁ בָּהֶם מָה שֶׁאִינוֹ נִחְשָׁב לְנֶאֱמָה הַיּוֹם, הֲרִי כָּפַר הִיָּה בְּדוֹרוֹת הָהֵם נְהוּג וְנִחְשָׁב לְנֶאֱמָה.

מעלת המשניות והדיוק בחיבורן

דבר שהסכימו עליו - בסברה, אלא זו קבלה. מה שאינו נגזר מלשון המקרא - מילים מתקופת המשנה שאינן מופיעות בתנ"ך. ויגזור עליהם - ויקבע על החכמים. חברה - קשר חברתי. עמדותי - לא חזרת בי.